

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ АГРЕСИВНОГО ПРОТЕКЦІОНІЗМУ У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Фліссак К.А.

д.е.н., доцент, професор кафедри міжнародних відносин,
міжнародного права і дипломатії
Тернопільський національний економічний університет

Процеси глобалізації системи світогосподарських зв'язків і інтернаціоналізації економічних відносин, всупереч сподіванням, не позбавили країни від гострої конкуренції у зовнішньоекономічній сфері, у доступі до сировинних та енергетичних ресурсів, за ринки збуту продукції і послуг. В кінцевому підсумку періодично виникають конфлікти на рівні національних інтересів між країнами-суб'єктами міжнародних економічних відносин. Їх врегулювання повинні забезпечувати як самі учасники процесу (на двосторонній або багатосторонній основах), так і відповідні міжнародні організації, наділені необхідними повноваженнями. В числі останніх насамперед структури ООН (Рада Безпеки, Економічна і соціальна рада, Міжнародний суд), Світова організація торгівлі, інші міжнародні та регіональні організації. Слід значити, що на нинішньому етапі пошук загальноприйнятних домовленостей, взаємне врахування інтересів як ніколи затребувані у сфері світової торгівлі і економічних зв'язків, які в умовах сучасності схильні до безпрецедентної політизації. При цьому цінності вільної торгівлі стають заложниками торгівельних воєн, інших форм недобросовісної конкуренції.

Статут ООН передбачає застосування у необхідних випадках тимчасових або довготривалих заходів впливу чи примусу щодо відповідних сторін, які можуть прийматись Радою Безпеки. Аналогічно у Європейському Союзі його нормативними рішеннями передбачено застосування відповідних заходів впливу на учасників міжнародних економічних відносин за участю країн-членів ЄС і третіх країн. Разом з тим, подібні механізми впливу використовуються окремими державами, причому не стосовно виконання чи невиконання двосторонніх договорів або комерційних угод їх партнерами, а виходячи з можливого чи потенційного впливу на власні національні інтереси. Подібні заходи у системі міжнародних відносин розглядаються як санкції, введення яких має політичне або економічне підґрунтя.

В останні роки проблематика санкцій у міжнародних відносинах, насамперед економічних, звучить дедалі гостріше, а економічні інтереси

країн можуть відходити на другий план, уступаючи пріоритету національних інтересів. Рівень ефективності санкцій перебуває у прямій залежності від чіткості їх визначення, точності класифікації, обґрунтованості і конкретизації критеріїв для впровадження, аргументованої градації можливостей впливу і рівня ризиків для всіх суб'єктів процесу від застосування. Відсутність чіткості або розпливчастість у зазначених позиціях може бути і часто є підставою для зловживань окремими державами, що обумовлює виникнення нових міжнародних спорів. Сама категорія «санкції» в теоретичному плані є міждисциплінарного характеру, вона має політичну, економічну і правову складову. Серед заходів впливу на партнерів, які відступають від загальноприйнятих норм міжнародних економічних відносин або порушують загальнопризнаний діючий порядок, санкції слід відрізнити від інших заходів впливу, наприклад, антидемпінгових. В принципі, метою міжнародних санкцій, що можуть іменуватись як обмежувальні заходи, є зміна політики і дій держави, юридичних або фізичних осіб.

У практиці міжнародних відносин часто допускається сприйняття санкцій як відповідної стратегії щодо досягнення поставлених цілей і в ряді випадків існує хибна позиція, що застосування самих лише санкцій достатньо для вирішення складних завдань. Однак з точки зору практичної реалізації санкції доцільно розглядати як особливий інструмент, що у поєднанні з іншими може стати основою для формування повноцінної стратегії.

Євросоюзом застосовуються наступні види санкцій: дипломатичні санкції (висилка дипломатів, призупинка дипломатичних відносин); торгівельні санкції (загальні санкції, пов'язані з підприємницькою діяльністю); фінансові санкції (заморожування активів або економічних ресурсів, заборона на фінансові операції, обмеження на експортні кредити чи інвестиції); воєнні санкції (ембарго на поставки зброї); транспортні обмеження (обмеження наземного, повітряного чи морського сполучення); комунікаційні санкції (обмеження доступу до пошти, радіо і телебачення); спортивні і культурні санкції; обмеження в'їзду на територію країни; призупинка співробітництва з третьою країною [1].

Економічні і фінансові санкції Євросоюзу включають заборони на: експорт та імпорт (торгівельні санкції щодо конкретних товарів, таких як технологічне обладнання, нафта, алмази); надання конкретних послуг (брокерських, фінансових, технічної допомоги); пільоти, інвестиції, платежі і переміщення капіталу або відміни тарифних преференцій. Обмежувальні економічні і фінансові заходи, включаючи цілеспрямовані фінансові санкції, повинні застосовуватись всіма юридичними і фізичними особами, що здійснюють підприємницьку діяльність в ЄС, в т.ч.

громадянами країн, які не є членами Євросоюзу. ЄС часто запроваджує цільові фінансові санкції, спрямовані проти конкретних осіб, груп чи організацій, відповідальних за політику або інші дії.

Зростаюча частота застосовуваних санкцій і їх числа дають підстави стверджувати про поступову зміну їх характеру і цільового призначення. Небезпідставними є висновки з цього приводу серед фахівців ЄС: «в останній час міжнародних санкцій стало навіть надто багато. Вже неможливо не помітити, що сьогодні санкції виходять на перший план у міжнародній політиці і витісняють традиційну дипломатію. При цьому санкції наділяються протекціоністськими, деглобалізаційними і регулятивними рисами, служать геополітиці і в першу чергу впливають на економіку. Тим не менше ми не повинні забувати, що санкції по своїй суті є засобом економічної війни» [2].

В частині цільового призначення, як свідчить аналіз торговельно-економічних відносин основних гравців на світовому ринку (США, КНР, країн ЄС, Східної і Південно-Східної Азії), санкції все більше виступають в ролі захисних заходів і просування національних інтересів конкретних держав. Першість у цих процесах належить США. Так, у «Національній стратегії безпеки США» прямо зазначається, що «економічні інструменти – включаючи санкції, заходи по боротьбі з відмиванням грошей і корупцією, а також заходи примусового виконання – можуть бути важливими елементами більш широких стратегій стримування, примусу і обмеження супротивників» [3]. В зв'язку з конфліктом інтересів ЄС і США у сфері використання енергоресурсів та застосуванням санкцій для його вирішення у 2017 р. міністр закордонних справ ФРН З.Габріель стверджував, що США використовують санкції як інструмент для підтримки американських енергетичних компаній. За його словами, «санкційна політика не є придатним чи доречним інструментом просування національних інтересів у сфері експорту чи власної енергетичної галузі» [4]. Таким чином, санкції починають застосовуватись як інструмент агресивного протекціонізму.

Використані джерела.

1. Medzinárodné sankcie.– [electronic resource] – Access mode: www.mzv.sk/zahranicna-politika/medzinarodne-sankcie
2. Lesk a bída západních sankcí. Časopis argument. 26.7.2017. [V.Sušová-Salminen](http://casopisargument.cz/2017/07/26/lesk-a-bida-zapadnich-sankci/) -[electronic resource] – Access mode: <http://casopisargument.cz/2017/07/26/lesk-a-bida-zapadnich-sankci/>
3. National Security Strategy of the USA. December 2017. P. 34. - [electronic resource] – Access mode: www.hsdl.org/?abstract&did=806478

4. Außenminister Sigmar Gabriel zu US-Sanktionsgesetzen gegen Russland, Iran und Nordkorea. – [electronic resource] – Access mode: www.auswaertiges-amt.de/DE/Infoservice/Presse/Meldungen/2017/170728_BM_Sanktionen.html